

www.aston.te.ua

**ЗОВНІШНЄ
НЕЗАЛЕЖНЕ
ОЦІНЮВАННЯ**

2023

Олеся КАЛИНИЧ

УКРАЇНСЬКА МОВА

Посібник для підготовки до ЗНО

Видання 2-е, виправлене, доповнене

*Модульно-компетентнісний підхід
(42 тематичні блоки)*

- ◆ Відповідає чинній програмі ЗНО
- ◆ Весь навчальний курс у 42-х тематичних блоках
- ◆ Необхідні компетентності
- ◆ Типові тестові завдання з усіх тем
- ◆ Теорія мови в таблицях з прикладами
- ◆ Додатки та словники
- ◆ Варіант зошита у форматі ЗНО
- ◆ Відповіді до всіх тестових завдань
- ◆ Використана література

Тернопіль
Астон
2022

УДК 811.161.2+821.161.2](079/1)

К17

Калинич О.

К17 Українська мова : посібник для підготовки до ЗНО / О. Калинич. — Тернопіль : Астон, 2022. — 384 с.

ISBN 978-966-308-839-6

Посібник містить теоретичний матеріал і завдання в тестовій формі різного рівня складності з української мови.

Посібник укладено відповідно до чинних програм з української мови для закладів загальної середньої освіти та програми ЗНО. Навчальний матеріал подано згідно з новим правописом. Видання призначене для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання з української мови.

Для старшокласників, вступників до вищих навчальних закладів, учителів і всіх, хто цікавиться українською мовою.

УДК 811.161.2+821.161.2](079/1)

ISBN 978-966-308-839-6

© Калинич О., 2022
© ТзОВ «Видавництво Астон», 2022

ЗМІСТ

ЗАМІСТЬ ВСТУПУ	10
ФОНЕТИКА. ГРАФІКА. ОРФОЕПІЯ. ОРФОГРАФІЯ	12
Співвідношення звуків і букв	12
Уподібнення голосних	14
Уподібнення приголосних	14
Тестові завдання до теми «Наголос»	17
Тестові завдання до теми «Співвідношення звуків і букв»	27
Спрощення в групах приголосних	30
Тестові завдання до теми «Спрощення в групах приголосних»	31
Основні випадки чергування У – В, І – Й	33
Тестові завдання до теми «Основні випадки чергування У – В, І – Й»	34
Правопис літер, що позначають ненаголошені голосні [е], [и], [о] в коренях слів	36
Тестові завдання до теми «Правопис літер, що позначають ненаголошені голосні [е], [и], [о] в коренях слів»	37
Правила вживання м'якого знака. Сполучення йо, ьо	39
Тестові завдання до теми «Правила вживання м'якого знака. Сполучення йо, ьо»	40
Правила вживання апострофа	42
Тестові завдання до теми «Правила вживання апострофа»	43
Подвоєння букв на позначення подовження м'яких приголосних і збігу однакових приголосних	46
Тестові завдання до теми «Подвоєння букв на позначення подовження м'яких приголосних і збігу однакових приголосних»	47
Правопис префіксів	50
Тестові завдання до теми «Правопис префіксів»	51
Правопис суфіксів	54
Найпоширеніші види чергування приголосних звуків	55
Тестові завдання до теми «Правопис суфіксів»	57
Правопис великої літери. Лапки у власних назвах	60
Тестові завдання до теми «Правопис великої літери. Лапки у власних назвах»	65
Написання слів іншомовного походження	67
Тестові завдання до теми «Написання слів іншомовного походження»	70
Основні правила переносу слів з рядка в рядок	73
Тестові завдання до теми «Основні правила переносу слів з рядка в рядок»	74
Написання найпоширеніших складних слів разом і через дефіс. Правопис складноскорочених слів. Загальні правила	75
Складні іменники	76
Складні числівники	77
Складні прикметники	77
Прислівники	78
Прийменники	80
Сполучники	80
Частки	80

Вигуки	81
<i>Тестові завдання до теми «Написання найпоширеніших складних слів разом і через дефіс. Правопис складноскорочених слів»</i>	85
Правопис <i>НЕ</i> з різними частинами мови.....	89
<i>Тестові завдання до теми «Правопис НЕ з різними частинами мови».....</i>	91

ЛЕКСИКОЛОГІЯ. ФРАЗЕОЛОГІЯ

ЛЕКСИКОЛОГІЯ	93
Лексичне значення слова	93
Багатозначні й однозначні слова	93
Пряме й переносне значення слова	93
Омоніми. Синоніми. Антоніми. Пароніми	93
Лексика української мови за походженням. Власне українська лексика.	
Лексичні запозичення з інших мов	94
Загальноживані слова. Професійна, діалектна, розмовна лексика.	
Терміни. Застарілі й нові слова (неологізми)	94
Нейтральна й емоційно забарвлена лексика	95
<i>Тестові завдання до теми «Лексикологія»</i>	96
ФРАЗЕОЛОГІЯ	104
Поняття про фразеологізми.....	104
<i>Тестові завдання до теми «Фразеологія»</i>	105

БУДОВА СЛОВА. СЛОВОТВІР

Будова слова. Спільнокореневі слова й форми того самого слова	111
Незмінні слова — слова без закінчення	112
<i>Тестові завдання до теми «Будова слова. Словотвір»</i>	112

МОРФОЛОГІЯ

ІМЕННИК	115
Іменник як частина мови: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль	115
Іменники власні й загальні, істоти й неістоти	115
Рід іменників: чоловічий, жіночий, середній, спільний.....	115
Рід невідмінюваних іменників	116
Число іменників	116
Відмінювання іменників	117
Відміни іменників	117
Групи іменників	117
Групи іменників на <i>-р</i>	118
Родовий відмінок іменників II відміни чоловічого роду	118
Давальний відмінок	120
Кличний відмінок	120
Незмінювані іменники	120
<i>Тестові завдання до теми «Іменник»</i>	124
ПРИКМЕТНИК	131
Прикметник як частина мови: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль	131

Розряди прикметників за значенням (якісні, відносні та присвійні)	131
Відмінювання прикметників	131
Ступені порівняння якісних прикметників: вищий і найвищий, способи їх творення	132
Зміни приголосних за творення ступенів порівняння	133
<i>Тестові завдання до теми «Прикметник»</i>	135
ЧИСЛІВНИК	140
Числівник як частина мови: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль	140
Типи відмінювання кількісних числівників	140
Відмінювання порядкових числівників	141
Особливості правопису числівників	142
Узгодження числівників з іменниками	142
Позначення дат	143
Позначення часу	143
<i>Тестові завдання до теми «Числівник»</i>	144
ЗАЙМЕННИК	148
Займенник як частина мови: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль	148
Особливості вживання деяких займенників	148
Відмінювання займенників. Розряди займенників	149
Правопис неозначених і заперечних займенників	149
<i>Тестові завдання до теми «Займенник»</i>	151
ДІЄСЛОВО	153
Дієслово як частина мови: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль	153
Види дієслів (доконаний і недоконаний)	153
Форми дієслова: дієвідмінювані, відмінювані (дієприкметник) і незмінні (інфінітив, дієприслівник, форми на <i>-но, -то</i>)	153
Безособове дієслово	154
Способи дієслова: дійсний, умовний, наказовий. Творення форм умовного та наказового способів дієслів	154
Особові закінчення дієслів I та II дієвідміни	155
Чергування приголосних в особових формах дієслів теперішнього та минулого часу	156
Дієприкметник як особова форма дієслова: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль	156
Активні та пасивні дієприкметники. Творення активних і пасивних дієприкметників минулого й теперішнього часу	156
Дієприкметниковий зворот	157
Безособові форми на <i>-но, -то</i>	157
Дієприслівник як особова форма дієслова: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль	158
Творення дієприслівників	158
Дієприслівниковий зворот	158

<i>Тестові завдання до теми «Дієслово»</i>	162
ПРИСЛІВНИК	166
Прислівник як частина мови: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль	166
Ступені порівняння прислівників: вищий і найвищий, способи їх творення	166
Зміни приголосних за творення ступенів порівняння	166
Правопис прислівників на -о, -е, утворених від прикметників та дієприкметників	167
Написання разом, окремо й через дефіс прислівників і сполучень прислівникового типу	167
<i>Тестові завдання до теми «Прислівник»</i>	169
СЛУЖБОВІ ЧАСТИНИ МОВИ	173
ПРИЙМЕННИК	173
Прийменник як службова частина мови	173
Зв'язок прийменника з непрямыми відмінками іменника	173
Правопис прийменників	174
<i>Тестові завдання до теми «Прийменник»</i>	175
СПОЛУЧНИК	177
Сполучник як службова частина мови	177
Розряди сполучників за значенням та синтаксичною роллю: сурядні й підрядні	177
Групи сполучників за вживанням (одиначні, повторювані, парні) та за будовою (прості, складні, складені)	177
Правопис сполучників. Розрізнення сполучників та інших частин мови	178
<i>Тестові завдання до теми «Сполучник»</i>	180
ЧАСТКА	182
Частка як службова частина мови	182
Правопис часток	182
<i>Тестові завдання до теми «Частка»</i>	184
ВИГУК	185
Вигук як частина мови	185
Правопис вигуків.....	185
<i>Тестові завдання до теми «Вигук»</i>	186
<i>Тестові завдання до теми «Загальна морфологія»</i>	187

СИНТАКСИС

СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ	
Словосполучення й речення як основні одиниці синтаксису.	
Підрядний і сурядний зв'язок між словами та частинами складного речення	189
Сполуки слів, які не є словосполученнями	189
Можливі помилки в будові словосполучень	189
Прийменники, у вживанні яких найчастіше трапляються помилки	190

Способи уникнення помилок із уживанням прийменників <i>ПО, ПРИ</i>	190
Узгодження деяких слів у словосполученнях	190
Будова деяких словосполучень, які потрібно запам'ятати	191
<i>Тестові завдання до теми «Словосполучення»</i>	193
РЕЧЕННЯ	
Речення як основна синтаксична одиниця.....	196
Граматична основа речення. Порядок слів у реченні	196
Види речень	196
<i>Тестові завдання до теми «Речення»</i>	198
ПРОСТЕ ДВОСКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ	
Підмет і присудок як головні члени двоскладного речення.....	202
Зв'язок між підметом та присудком	204
Тире між підметом і присудком	204
<i>Тестові завдання до теми «Просте двоскладне речення. Підмет і присудок»</i>	207
ДРУГОРЯДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ У ДВОСКЛАДНОМУ Й ОДНОСКЛАДНОМУ РЕЧЕННІ	
Означення	211
Прикладка як різновид означення	211
Додаток	212
Обставина	212
Порівняльний зворот	213
<i>Тестові завдання до теми «Другорядні члени речення у двоскладному реченні»</i>	214
ОДНОСКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ	
Граматична основа односкладного речення	216
Типи односкладних речень	216
Неповні й односкладні речення — різні поняття	217
<i>Тестові завдання до теми «Односкладне речення»</i>	218
ПРОСТЕ УСКЛАДНЕНЕ РЕЧЕННЯ	
Речення з однорідними членами. Узагальнювальні слова в реченнях з однорідними членами	221
Розділові знаки при однорідних членах речення та при однорідних членах й узагальнювальних словах	221
Однорідні та неоднорідні означення	224
<i>Тестові завдання до теми «Однорідні члени речення»</i>	226
РЕЧЕННЯ ЗІ ЗВЕРТАННЯМ	
Звертання. Розділові знаки при звертанні	229
РЕЧЕННЯ ЗІ ВСТАВНИМИ СЛОВАМИ, СЛОВОСПОЛУЧЕННЯМИ Й РЕЧЕННЯМИ, ЇХНЕ ЗНАЧЕННЯ	
Групи вставних слів	230
Розділові знаки при вставних словах, словосполученнях	231
<i>Тестові завдання до теми «Речення зі звертаннями та вставними словами»</i>	232
РЕЧЕННЯ З ВІДОКРЕМЛЕНИМИ ЧЛЕНАМИ	
Відокремлені означення та прикладки — непоширені й поширені	234

Розділові знаки при відокремлених означеннях та прикладках	234
<i>Тестові завдання до теми «Речення з відокремленими означеннями та прикладками»</i>	237
Відокремлені додатки	240
Відокремлені обставини	240
Відокремлені уточнювальні члени речення	241
<i>Тестові завдання до теми «Відокремлені додатки, обставини та уточнювальні члени речення»</i>	242
СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ	246
Типи складних речень за способом зв'язку їхніх частин: сполучникові й безсполучникові. Сурядний і підрядний зв'язок між частинами складного речення.....	246
СКЛАДНОСУРЯДНЕ РЕЧЕННЯ	246
Складносурядне речення, його будова	246
Єднальні, протиставні й розділові сполучники в складносурядному реченні	246
Розділові знаки в складносурядному реченні	247
<i>Тестові завдання до теми «Складносурядне речення»</i>	248
СКЛАДНОПІРЯДНЕ РЕЧЕННЯ	260
Складнопідрядне речення: його будова. Головна й підрядна частини	260
Підрядні сполучники й сполучні слова як засоби зв'язку в складнопідрядному реченні	260
Синтаксична роль сполучних слів. Слова, які можуть бути і сполучниками, і сполучними словами «що», «коли», «як»	260
Основні види підрядних частин: означальні, з'ясувальні, обставинні	261
Сполучники й омонімічні сполучки	263
Синонімія складнопідрядних і простих речень із відокремленими членами речення	264
Складнопідрядні речення з кількома підрядними, розділові знаки в них	264
<i>Тестові завдання до теми «Складнопідрядне речення»</i>	265
БЕЗСПОЛУЧНИКОВЕ СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ	275
Розділові знаки в безсполучниковому складному реченні	275
<i>Тестові завдання до теми «Безсполучникове складне речення»</i>	277
СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ З РІЗНИМИ ВИДАМИ ЗВ'ЯЗКУ	286
Складне речення з різними видами сполучникового й безсполучникового зв'язку, розділові знаки в ньому	286
<i>Тестові завдання до теми «Складне речення з різними видами зв'язку»</i>	287
СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ ЧУЖОГО МОВЛЕННЯ	295
Пряма й непряма мова	295
Розділові знаки в конструкціях із прямою мовою, цитатою та діалогом	297
<i>Тестові завдання до теми «Способи відтворення чужого мовлення»</i>	299

СТИЛІСТИКА. ЧИТАННЯ МОВЧКИ

Стилі мовлення (розмовний, науковий, художній, офіційно-діловий, публіцистичний), їхні основні ознаки, функції	304
Читання й аналіз тексту	306
Варіант 1	306
Варіант 2	310
Варіант 3	313
Варіант 4	316
Варіант тестового зошита у форматі ЗНО	319
<i>Додаток 1. З орфоепічного словника</i>	<i>330</i>
<i>Додаток 2. Зі словника наголосів</i>	<i>332</i>
<i>Додаток 3. Найуживаніші слова з літерою «Г».....</i>	<i>334</i>
<i>Додаток 4. З тлумачного словника.....</i>	<i>335</i>
<i>Додаток 5. Коротке тлумачення деяких слів іншомовного походження.....</i>	<i>340</i>
<i>Додаток 6. Зі словника омонімів</i>	<i>344</i>
<i>Додаток 7. Зі словника синонімів</i>	<i>347</i>
<i>Додаток 8. Зі словника антонімів.....</i>	<i>349</i>
<i>Додаток 9. Зі словника паронімів</i>	<i>350</i>
<i>Додаток 10. З етимологічного словника</i>	<i>356</i>
<i>Додаток 11. Зі словника діалектизмів.....</i>	<i>358</i>
<i>Додаток 12. Зі словника неологізмів</i>	<i>359</i>
<i>Додаток 13. Зі словника фемінітивів</i>	<i>362</i>
<i>Додаток 14. Із фразеологічного словника.....</i>	<i>364</i>
<i>Додаток 15. Походження деяких біблійних та античних висловів.....</i>	<i>367</i>
<i>Додаток 16. З орфографічного словника</i>	<i>373</i>
<i>Додаток 17. Іменники чоловічого роду в родовому відмінку однини: -а чи -у? (залежно від лексичного значення)</i>	<i>376</i>
<i>Додаток 18. Зі словника керування</i>	<i>378</i>
<i>Додаток 19. Відповіді до тестових завдань за темами</i>	<i>380</i>
<i>Додаток 20. Використані джерела інформації.....</i>	<i>383</i>

ЗАМІСТЬ ВСТУПУ

Шановні друзі!

Очевидним є факт: якщо ви тримаєте в руках цей посібник, то або готуєтеся, або готуєте когось до складання ЗНО з української мови.

ЗНО — іспит не лише на знання мови, це екзамен і на мотивацію та самодисципліну, адже неможливо опанувати матеріал без праці над собою. Відверто кажучи, жодна книжка у світі не допоможе, якщо ви самі не будете з нею працювати.

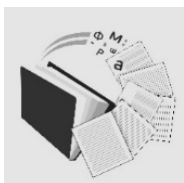
Так, легко готуватися до ЗНО тим, хто в 5–9 класах навчався, а не просто відвідував школу. А що ж робити іншим? Скласти руки?

Відповідь на це запитання дає Бенджамін Блум (дослідник методів навчання), який докладно проаналізував історії успіху 120 осіб. Серед них — світові знаменитості (піаністи, олімпійські чемпіони, математики, неврологи...). Більшість не те що в дитинстві — навіть у юності не виявляла жодних особливих здібностей. Але так було тільки доти, доки теперішні знаменитості не почали старанно навчатися. Блум підсумовує: «Після сорока років дослідження методів навчання головний висновок такий: *те, що здатна опанувати одна людина, може опанувати майже кожна, якщо їй забезпечити умови навчання*».

Одна з умов навчання — цей посібник, у якому структуровано всю теорію мови, уміщено поради, як зрозуміти найскладніші нюанси (відмінювання числівників і уникнення граматичних та лексичних помилок; правопис слів і вміння правильно ставити розділові знаки тощо) і як розв'язувати тести без помилок.

Посібник укладено й структуровано відповідно до чинної програми ЗНО з української мови за **42-ма** модулями.

Кожна тема складається з таких **рубрик**.

«Теорія» — це пояснення на основі Українського правопису в новій редакції, матеріал доповнено порадами й лайфхаками (рубрики «Неправила», «Я так думаю...»). Усі винятки з правил та труднощі виокремлено — так їх легше запам'ятати.

Н
Е
П
Р
А
В
И
Л
А

«Узагальнюємо» — рубрика, у якій теорія з кожного питання подана стисло у формі схем і таблиць (завдання ЗНО передбачають не лише відтворення вивченого, а й аналіз і роботу з візуалізованим матеріалом). Тому рекомендуємо після роботи з теорією створити схеми тем самостійно, а потім звірити зі схемами й таблицями в посібнику.

Тести розміщено наприкінці кожного тематичного модуля. Завдання побудовано так, щоб ви могли згадати вивчене і працювати з текстом, схемами, ілюстраціями. **Тексти** дібрано не лише для виконання мовних завдань — рекомендуємо їх виокремлювати (наприклад, позначати маркером), адже прочитані факти можна використати згодом як приклад для власного висловлення.

42 тематичні модулі опираються на **додатки та словники**: «Словник наголосів», «Іменники чоловічого роду, які в родовому відмінку однини мають закінчення -а (-я), -у (-ю), та іменники, у яких закінчення в родовому відмінку однини залежать від значення», «Зі словника синонімів» «Зі словника антоні-

нів», «Зі словника омонімів», «Зі словника паронімів», «Іншомовні слова та їхні українські відповідники», «Поширені сучасні неологізми», «Зі словника фразеологізмів: найуживаніші вислови. Фразеологізми-синоніми. Фразеологізми-антоніми», «Діалектизми».

Відповіді — на останніх сторінках. Якщо ви не можете втриматися від спокуси підглянути, просто виріжте ці сторінки й заховайте ☺.

Як авторці книжки, варто б також написати щось на зразок, що «з посібником ви полинете в країну знань, легко, невимушено й без зусиль опануєте...» і так далі.

Проте це буде неправдою. Річ у тім, що життя вчить: значні досягнення потребують не лише інструментів, а й концентрації уваги, зусиль, гнучких стратегій і тактик. Праця — запорука успіху. Тож обирайте найкращий «інструмент» — цей посібник, використайте його стратегію (тематичні блоки) як власний план і працюйте.

Пам'ятайте: навіть один крок до мрії — це вже більше ніж жодного ☺.

Успіхів вам!

ФОНЕТИКА. ГРАФІКА. ОРФОЕПІЯ

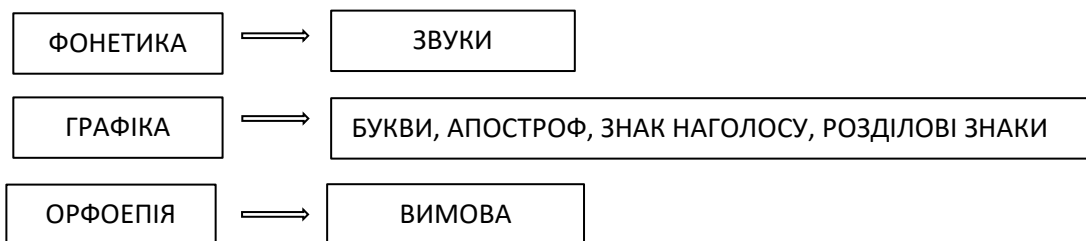

Фонетика — розділ науки про мову, який вивчає **звуки**.

Графіка — розділ науки про мову, який вивчає сукупність усіх засобів письма, тобто передачу звуків **буквами та графічними знаками**.

Орфоепія — розділ науки про мову, який вивчає правильну **вимову** слів.

Запам'ятайте лінгвістичні формули.

Умовні позначення в транскрипції

Транскрипція — графічна фіксація мовних звуків.

[н'] — м'якість приголосного;

[п'] — пом'якшення приголосного;

[ч:] — подвоєння або подовження приголосного;

[дж], [дз] — афrikати, один звук;

[оу], [еи] — наближення у вимові ненаголошеного голосного, нечітка вимова.

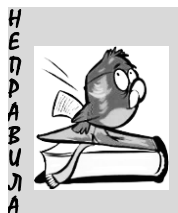
Алфавіт

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
А а	Б б	В в	Г г	Ґ ґ	Д д	Е е	Є є	Ж ж	З з	И и
12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
І і	Ї ї	Й й	К к	Л л	М м	Н н	О о	П п	Р р	С с
23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33
Т т	У у	Ф ф	Х х	Ц ц	Ч ч	Ш ш	Щ щ	Ь ь	Ю ю	Я я

Підказка. Щоб розмістити за алфавітом слова, які починаються кількома *однаковими* буквами, закреслюйте всі однакові літери й розташовуйте слова відповідно за першими *різними* літерами.

Наприклад: ~~р~~анок, ~~р~~адість, ~~р~~адій.

Правильно: радій, радість, ранок.

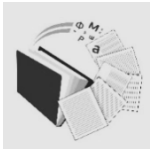

Звичайно, 33 букви українського алфавіту можна й не запам'ятати з першого разу. Тому допоможуть поради відомого філолога, професора Івана Ющука:

1. Спочатку запам'ятайте букви, відомі з дитинства як віршик: **а, б, в, г, ґ, д**.
2. Далі вивчіть ще п'ять: **е, є, ж, з, и** (можете придумати на кожен букву якусь асоціацію, близьку вам).

3. Потім вивчіть букви-«речення»: 1) **і їй** коло мене, **о**, просто **уф** – ха; 2) це **чаша** **ща**.

4. Запам'ятайте три останні букви **ь, ю, я**.

Співвідношення звуків і букв

Жирним у таблиці виокремлено букви, які позначають голосні звуки, з них:

- **а, е, и, і, о, у** передають кожна по одному звуку;
- **є, ю, я** позначають по одному звуку лише після м'яких приголосних;
- на початку слова, після голосних і після апострофа — по два: [**й + е**], [**й + у**], [**й + а**];
- **ї** завжди позначає два звуки [**ї + і**].

Літера **ь** (м'який знак) звукового значення не має, а вживається для позначення м'якості приголосних.

Літера **щ** завжди позначає два звуки [**ш + ч**].

Дж, дз у корені позначають один звук (піджак [п'і дж а к], дзеркало [дз е р к а л о]).

На межі морфем (префікса та кореня) — **дж, дз** позначають два звуки (підживити [п'і д ж и е в і т и], надземний [н а д з е м н и й]).

Як рахувати звуки й букви на ЗНО

Розв'яжіть тест ЗНО-2014 (1 сесія):

Однакова кількість звуків і букв у всіх словах рядка

А висаджують, зозулястий, перемивають

Б дзвонити, п'ятниця, український

В йодистий, з'єднання, сьогодні

Г підйомний, щебечуть, джміль

Д походжає, щирість, їстоньки

Цей тест можете розв'язати, опираючись на знання математики: у математиці «плюс» і «мінус» дорівнюють «нулю»:

$$+ i - = 0.$$

Зміст «фонетичної формули» такий: «+» означає на 1 звук більше;

«-» означає на 1 звук менше;

«0» означає букву «о» (однакова кількість звуків і букв).

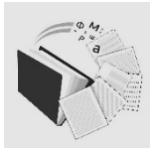
Наприклад, у слові висаджують **дж-** (африката), **ю+** (2 звуки), **ь-** (не позначає звука).

Отже, - + - = -1 (на 1 звук менше, ніж букв).

Схематично можна позначати так: висадж⁻ую⁺ть⁻.

Спробуємо ще: зозулястий⁰, перемиваю⁺ть⁻

Поверніться до наведеного вище тесту й у кожному слові виділіть знаками + і - букви, які позначають або 2 звуки, або на 1 звук менше.

Підказка для «фонетичної формули»

Літери, над якими ставимо + або –

+ позначає «на один звук більше»	– позначає «на один звук менше»
Щ (завжди) Ї (завжди)	Ь (завжди)
Я, ю, є: 1. після голосного: поезія ⁺ 2. на початку слова: я ⁺ ма 3. після апострофа: м'я ⁺ ч 4. після Ь : Касья ⁺ н	Подовження (дві однакові букви): знанн-я дж, дз (у корені): підж-ак. АЛЕ: підживити (під — префікс, жи — корінь, отож дж = 2 звуки)
	сш → [ш:]: ві́риси [ві́р'іш: и ^е] зш на початку слова [ш:]: зш́йти [ш: úти ^е]
	зж → [ж:]: зж́вкнути [ж:бу́кнути ^е] дт → [т:]: зв́дти [зв'ít:и] шся → [с':а]: милу́ється [ми ^е лу́йе ^с :а] чці → [ц':і]: у ху́сточці [ху́стоц':і] тс → [ц]: бра́тство [бра́цтво] тц → [ц:]: корі́тце [кори́ц: е ^и] тш (у жвавому мовленні) → [ч:]: [бага́ч: ати ^е] тч → [ч:]: кві́тчати [кв'іч: áти ^е] ться → [с':а]: милу́ється [ми ^е лу́йе ^с ц':а] (мінус 2 звуки) При вимові відбувається також спрощення в групах приголосних — під час збігу кількох приголосних один випадає (зазвичай середній): студе́ <u>нтський</u> [студе́н'с'ки ^е й], тури <u>стський</u> [тури́с'ки ^е й] («випадає» 2 звуки)

Уподібнення голосних

Уподібнення звуків — це наближення у звучанні одного звука до іншого, нечітка вимова.

Звуки — як люди: у певній компанії стають схожими на своє оточення. Як кажуть у народі, *з ким поведешся, від того й наберешся* ☺.

Працюючи з текстом на уподібнення голосних, поставте в слові наголос, адже тільки **НЕНАГОЛОШЕНІ** голосні можуть уподібнюватися, до того ж не всі, а тільки **[е], [и], [о]**.

[е], [и], [о] уподібнюються так:

1. **[е^и], [и^е]** — **завжди**, коли на них **НЕ** ставимо наголос: [в е́с е^и л о], [т р и^е в о́ ж н о].
2. **[о^у]** — не завжди, а тільки перед наступним складом з **[у]** або **[і]**: [м о л о́ б ч н о^у м у], [т о^у б' і].

Примітка. У транскрипції велика літера позначає наголошений звук.

Уподібнення приголосних

Уподібнення (наближення у вимові) приголосних буває двох видів:

- 1) за глухістю – дзвінкістю;
- 2) за м'якістю.

ч + ці → [ц':]

На межі слів приголосні [ш], [ж], [ч] перед [с'], [ц'] не уподібнюються

д + с → [дзс]

д + ц → [дзц]

д + ш → [джш]

д + ч → [джч]

д + ж → [джж]

д + з → [дзз]

т + с → [ц]

т + ц → [ц:]

т + ш → [чш], [ч:]

т + ч → [ч:]

При вимові відбувається також спрощення в групах приголосних:

нт + ськ → [н'с'к]

ст + ськ → [с'к]

нт + ст → [нст]

ст + ці → [с'ц'і]:

ст + ч → [шч]

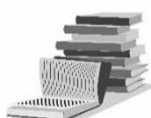
ст + д → [зд]

ст + с → [с:]

УЗАГАЛЬНЮМО ВІДОМОСТІ ПРО БУКВИ ТА ЗВУКИ

<i>Опорні слова в тесті</i>	<i>Підказки</i>
Співвідношення звуків і букв	<p>Ї, щ — завжди 2 звуки.</p> <p>Я, ю, є — 1 або 2 звуки.</p> <p>дж, дз (у корені) — 1 звук.</p> <p>Ь не позначає звук: ь = ∅</p> <p>«+» і «-» — для визначення кількості звуків і букв</p>
Уподібнення голосних	<p>Ставимо наголос у слові.</p> <p>Уподібнюються тільки ненаголошені о, е, и</p>
Уподібнення приголосних	<p>За дзвінкістю – глухістю</p> <p>Глухі приголосні звуки одзвінчуємо.</p> <p>Дзвінки приголосні звуки не оглушуємо.</p> <p>Г → Х</p> <p>Константи — сталі уподібнення</p> <p>За м'якістю («додаткова м'якість»)</p> <p>[д], [т], [з], [с], [ц], [л], [н] + м'який / пом'якшений =</p> <p>[д'], [т'], [з'], [с'], [ц'], [л'], [н']</p>

Примітка. Словник наголосів уміщено в додатку.